

BLANDSTADSPROGRAM

FÖR MUNKSJÖ - JÖNKÖPING

2012-10-25

PRINCIPER FÖR STADSDELENS
INNEHÅLL OCH GESTALTNING

Innehåll

	BAKGRUND	5
	Processen	
	Syftet	
INNEHÅLL	PLATSENS HISTORIA OCH OMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FÖRÄNDRING	6
	MUNKSJÖ - EN BLANDAD STADSDEL I CENTRALA JÖNKÖPING	9
	STADSDELENS NODER	10
	FUNKTIONSBLANDNING - LÄGEN FÖR LOKALER	12
	PARKERING	14
	DAGVATTENHANTERING	15
	NAMN PÅ GATOR OCH PLATSER	16
GESTALTNING	STADSDELEN MUNKSJÖ - SÖDRA DELEN	19
	GATOR SOM STADSRUM	20
	Barnarpsgatan - urbant huvudstråk, med annan funktion	
	Torpagatans förlängning - stadsstråk, med annan funktion	
	Vaggerydsgatan - stadsstråk	
	Lokalgator	
	Torgator	
	Trappgator	
	Strandpromenad - Hälsans stig	
	OFFENTLIGA RUM - TORG, PARKER OCH NATURMARK	29
	Munksjöplan	
	Munksjötorget	
	Munksjöparken	
	Munksjökajen	
	KVARTER	36
	Skala och täthet	
	Fasader	
	Färgskala och materialval	
	Gårdar och terrasser	
	Hållbarhet	
	BEFINTLIGA BYGGNADER	50
	Byggnad 33b	
	Byggnad 37	

Bakgrund

Processen

Stadsutvecklingen söder om Munksjön ska utgöra en gemensam resurs för hela Jönköping. Ambitionen är att skapa en hållbar stadsutveckling med plats för mer och fler. Olika stadsdelar med ett blandat innehåll ska byggas successivt där många människor ska bo, arbeta och ha en innehållsrik vardag.

Utvecklingen av Munksjö pappersbruksområde ingår i detta större område runt Munksjön som omfattas av kommunens Ramprogram för Södra Munksjön. Med Ramprogrammet som grund pågår planprocess för de första etappernas detaljplan. Blandstadsprogrammet är en del av detta planarbete och kommer att medfölja detaljplanen.

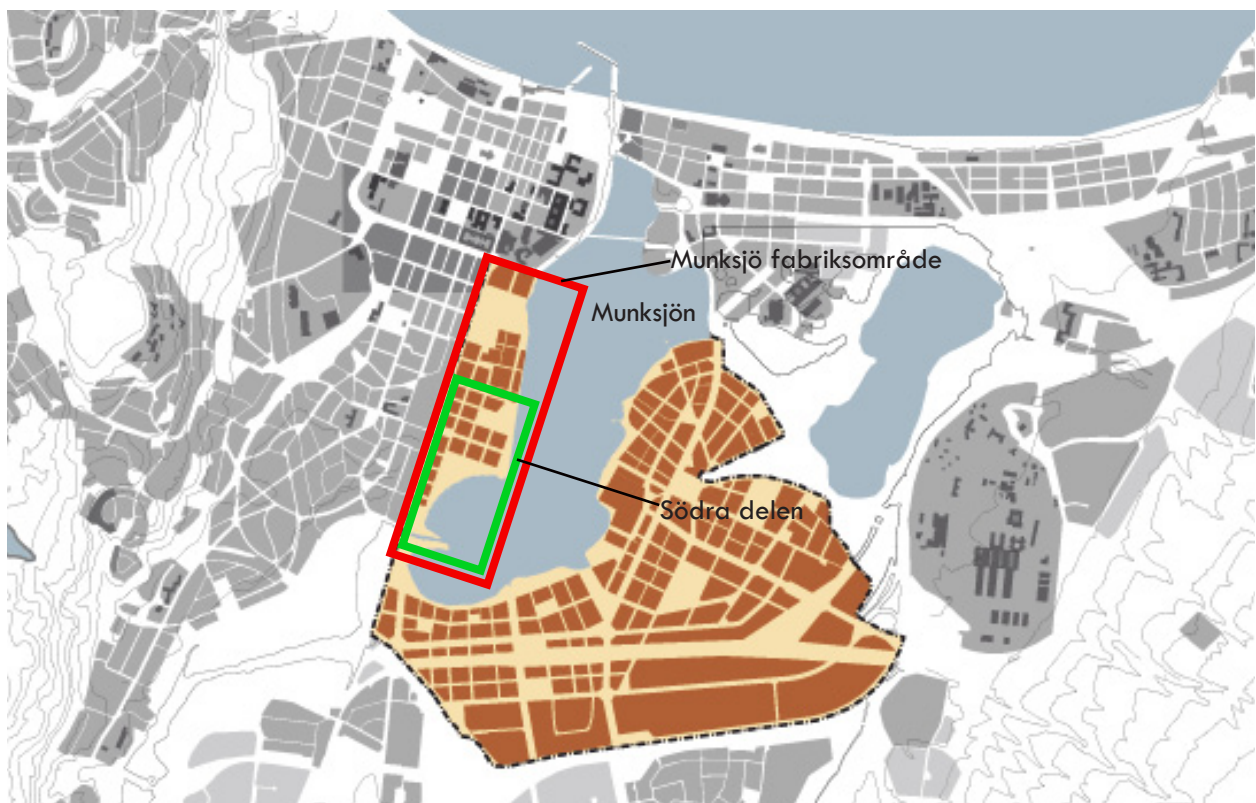
Blandstadsprogrammet omfattar Munksjö fabriksområde, södra delen, vilket kommer att delas in i flera detaljplaner. Inom det aktuella

planområdet pågår inte längre någon industriell produktion, men i direkt anslutning i norr bedrivs papperstillverkning och återvinning av returpapper samt även energiproduktion.

Syftet

Blandstadsprogrammets huvudsyfte är att hålla ihop stadsdelens innehåll och gestaltning till en välsammansatt blandning, framväxt under lång tid och uppdelad på flera detaljplaner och etapper.

Programmet redovisar principer för stadens innehåll och gestaltning, framtagna i överenskommelse mellan kommunen och exploatören. Programmet kopplas till samarbetsavtal aktörerna emellan och kommer att ligga till grund för kommande projekterings- och bygglovinsatser.

Ramprogrammets stadsdelar

Platsens historia och områdets förutsättningar för förändring

Modernt stadsliv i historisk miljö

Den nya stadsdelen har en stor tillgång i sin historia och den fysiska miljö denna historia efterlämnat. Ett befintligt gatunät finns att anknyta till och en bebyggelsemiljö med kvaliteter framvuxna över tid, som inte låter sig återskapas i dag.

Gatunät, torg, järnvägssträckning, park och kaj är bärande strukturer av kulturhistorisk betydelse, vilket förstås även gäller bebyggelsen. Dessa kvaliteter ska tas i anspråk och fyllas med blandstadens liv. Områdets historia ger tilläggen, det nya, en kontinuitet och förankring. En välavvägd prioritering görs avseende bevarande, där vissa delar tas bort medan förlorade kvaliteter återskapas. Avsikten är att flera historiska, numera igenbyggda, gator återskapas. Detta resulterar i ett mer finmaskigt rutnät som möjliggör ett mer komplext rörelsemönster och östvästliga kopplingar mellan Barnarpsgatan och Munksjökajen. Rätt nyttjat ger detta stadsdelen fler valörer än vad som är möjligt att skapa i en stadsdel som byggs ut under en begränsad tidsrymd.

Kulturhistoriska kvaliteter att ta tillvara, återta och utveckla

Pionjärtidens dekorativa träarkitektur kring sin park i norr finns ännu kvar. Den bebyggelsefront som i nord-sydlig riktning sträcker sig längs kajen är arkitektoniskt kraftfull och ett uttryck för områdets produktion. På kajen står en rad starkt miljöskapande byggnader. I söder bildar en grupp byggnader ett kajnära torg. Torget fungerar som en länk mellan stadsdelens historiska del i norr och dess nyare del i söder. I den nu aktuella utbyggnadsetappen ingår två av de byggnader som omger torget - 33B och 37.

Utgångspunkten är att ta tillvara dessa betydelsebärande fysiska lämningar, från dessa olika skeden i brukets historia. Flera av byggnaderna har en god användbarhet genom sin stora generalitet med generösa spännvidder och rumsvolymer där en vid variationsbredd av verksamheter – allt från butiker till högre utbildning - kan rymmas. Fortfarande pågår industriell produktion i områdets norra mest historiemättade del.

Munksjöområdet idag

Ur kulturhistorisk synvinkel är den nu aktuella södra delen inte lika tät. Tydliga strukturer här är ändå Tabergsåns mynning, Vaggerydsbanans sträckning, gatunätet, kajen och Munksjötorgets ytor kring byggnad 33B. Dessa företeelser kommer att utgöra uppenbara kvaliteter för boende i och besökare till stadsdelen.

De genombrott i den sammanhängande byggnadsmassan liksom de rivningar av sentida tillbyggnader som föreslås, frilägger äldre fasader som varit dolda som en följd av kontinuerlig tillbyggnad. Igenbyggda rumsvolymer återtas, förfulande påbyggnader avlägsnas, ändrade fasader återskapas, igensatta fönster tas upp mm. Härigenom kommer uttrycksfulla gjutjärnskolonner, muröppningar med dagsljus och takkonstruktioner av trä att utgöra den nya fysiska ramen för en rad verksamheter som flyttar in i området.

Under planeringsprocessen har utredningen *Munksjö pappersbruk - principer för bevarande och utveckling av kulturmiljön* (2011-10-24) genomförts. Utredningens resultat har legat till grund för hur man i Ramprogrammet förhållit sig till de industrihistoriska värden som Munksjö pappersbruk representerar.

- Platsbildning
- Byggnader som bevaras
- Återskapade kvaliteter
- Kaj
- Gator, stråk
- Naturlig strandlinje
- Park/ natur

Munksjö - en blandad stadsdel i centrala Jönköping

Staden når ner till Munksjön

Munksjö ska utvecklas från att vara ett slutet område för industriell produktion till att bli en blandad stadsdel. Munksjö är ingen stad i sig själv och kan inte innehålla stadens alla funktioner men Munksjö är en viktig utbyggnad av centrala Jönköping; en utbyggnad av den befintliga blandade stadsdelen Söder. Söder är idag avskuret från vattnet genom det slutna fabriksområdet och Barnarpsgatans trafik. En grundtanke med den nya planstrukturen är att öppna området så att Söder och centrala Jönköping når ner till vattnet - Munksjön. Med ett finmaskigt gatunät flätas Söder och angränsande Torpa samman med den nya bebyggelsen i Munksjö.

Tidstålig planstruktur

Goda förutsättningar för att lyckats med Munksjö som blandad stadsdel är det centrala läget, sammankopplingen med Söder, planstrukturens tidstålighet liksom potentialen i den befintliga kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Planstrukturens kvartersmått ger möjlighet till olika innehåll bostäder, kontor och verksamheter. Strukturen är därmed tidstålig och medger en successiv utbyggnad och förändring av kvarterens innehåll med tiden. Planen gör också tydlig skillnad på offentliga och privata rum, stadslivet kan på så sätt koncentreras till gatorna och de offentliga platserna.

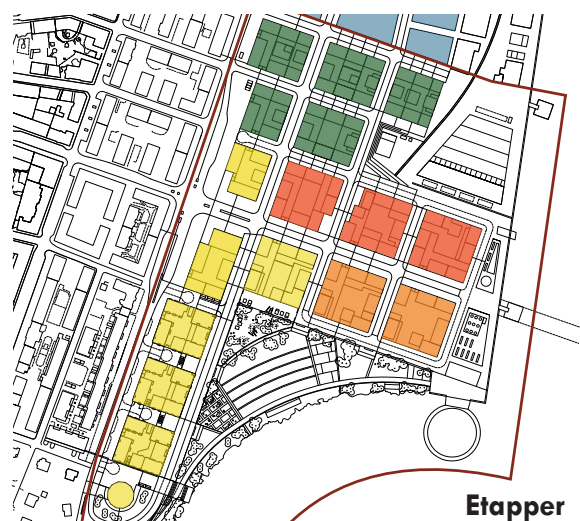
En viktig mötesplats är den nya södervända parken vid sjön. Parken blir förbunden med naturmarken vid Tabergsåns mynning och vidare med strandpromenad längs kajen in mot centrum och på sikt runt hela Munksjön.

Hållbarhet och variation

De nya byggnaderna och infrastrukturen ska utformas med hög kvalitet och långsiktigt hållbart. Genom miljöanpassade byggnader och utemiljöer ska lösningar sökas som minskar den totala miljöbelastningen och utvecklar den socioekonomiskt hållbara och blandade stadsdelen.

En staddels blandning bygger på funktionell, estetisk och social variation. Den funktionella blandningen är en förutsättning för att människor ska vistas i staden under dygnets alla timmar oavsett årstid. Den estetiska blandningen ligger i att staden i sitt uttryck och utformning är varierad. Stadens vitalitet är också en följd av dess sociala blandning. Staden ska vara en mötesplats för människor med olika ålder, ekonomiska förutsättningar, bakgrund och intressen.

Vårt samhälle består idag av allt mer skiftande livsmönster och ett differentierat bostadsbehov, som behöver mötas med stor mångfald och variation i det som erbjuds på bostadsmarknaden. Stadsdelen Munksjö ska erbjuda en god blandning av boende- och upplåtelseformer.

Stadsdelens noder

Noder och stråk

Den blandade stadsdelens verksamheter är mest koncentrerade kring några viktiga noder. I noderna kommer stadsdelens stråk att korsas. Förutsättningen för stadsliv är ett flöde av människor och platser för dem att mötas på. I noderna ska initiala etableringar prioriteras. Noderna har sinsemellan olika förutsättningar och potentiella kvaliteter. Strategin är att lyfta fram dessa kvaliteter och att uppmuntra verksamhetslokaliseringar som stärker nodernas respektive identitet och funktioner.

Successiv utbyggnad

Tiden och marknaden är faktorer som kommer att påverka utvecklingen och etableringarna. Det behövs en viss befolkningstäthet för att ge kommersiell kraft till etableringar. Man måste acceptera en successiv etablering, men blandstadsprogrammet vill visa prioriteringsordning och var det är viktigt att starta för att så snart som möjligt etablera en intressant och varierad miljö.

Noder och stråk

Munksjöplan – stadsdelscentrum

- Vid två korsande huvudstråk - stort genomflöde
- Länk mellan Torpa och Söder
- Kommersiell service; livsmedel mm
- God tillgänglighet med bil
- Bra skyltläge
- Förutsättningar att blanda handel, service, bostäder och kontor i samma kvarter
- Kundparkering och varuintag i garage

Munksjötorget – stadsdelens ursprungsmiljö

- Stadsdelens historiska och identitetsmässiga kärna
- Befintliga industrilokaler för omvandling
- Potentiella, unika lokaler för multifunktion
- Kapacitet och karaktär för publik verksamhet
- Möjligt att skifta standard och utbud allt eftersom området byggs ut
- Samhörighet med kommande verksamhet i norra delen av området
- Bilfri torgmiljö för evenemang, serveringar mm

Lokaler i bottenvåningar – länken mellan stadsnoderna

- Skapa förutsättningar för successiv etablering av butiker och service
- Prioritera strategiska lägen för rätt utbyggnadsordning
- Besöksparkering längs gatans kantsten

Munksjöparken och dess stadsfronter

- Parkattraktion för hela Jönköping
- Koppling till Tabergsåns naturvärden
- Plan parkyta för spontant bollspel och vistelse
- Aktivitetsytor för olika åldrar
- Lokaler i bottenvåningar mot parken kan ha ett park- och fritidsanknutet innehåll

Funktionsblandning - lägen för lokaler

Funktionsblandning

- Stadsstrukturens kvartersmått möjliggör att kvarteren byggs som bostads- och/eller kontorskvarter.
 - Kontorsbyggnader i flera våningar ska i första hand lokaliseras i kvarter mot Barnarpsgatan, Bygatan eller Torpagatan.
 - Kvarteren ska i så hög grad som möjligt innehålla lokaler för verksamheter i bottenvåningen. Alla kvarter kommer inte inledningsvis att ha samma kommersiella potential för etableringar. Det behövs en viss befolkningstäthet för att nå denna potential och eftersom stadsdelen byggs ut i etapper måste också etableringar ske etappvis.
- Röd färg visar lägen där lokaler för besöksintensiv verksamhet byggs från början i bottenvåningen.
- Gul färg visar lägen som ska prioriteras för lokaler för handel och service i takt med att stadsdelen successivt byggs ut. Byggs med tillräcklig bjälklagshöjd mm för att på sikt bli lokal. Initialt kan lokalen med t ex ett extra bjälklag användas som bostad.

Parkering

Övergripande

Parkeringshus och garage

Huvudprincipen är att all parkering för boende och de som har sina arbetsplatser i stadsdelen ska ske i garage eller kvartersintegrerade parkeringshus när kvarteren är fullt utbyggda. Parkeringsförutsättningarna har övergripande utretts under planarbetet och finns redovisade i: Parkeringsutredning 2012-10-22. Stadsdelens nivåskillnad ska utnyttjas så att garage utförs i så hög grad som möjligt under markens nivå. Gårdarna kan underbyggas med garage och ska då utföras med gårdsbjälklag med tillräckligt planteringsdjup för plantering av träd. Den lägsta lämpliga nivån för färdigt golv i garage är +91 meter. Flera av kvarteren kan utföras med flera plan garage.

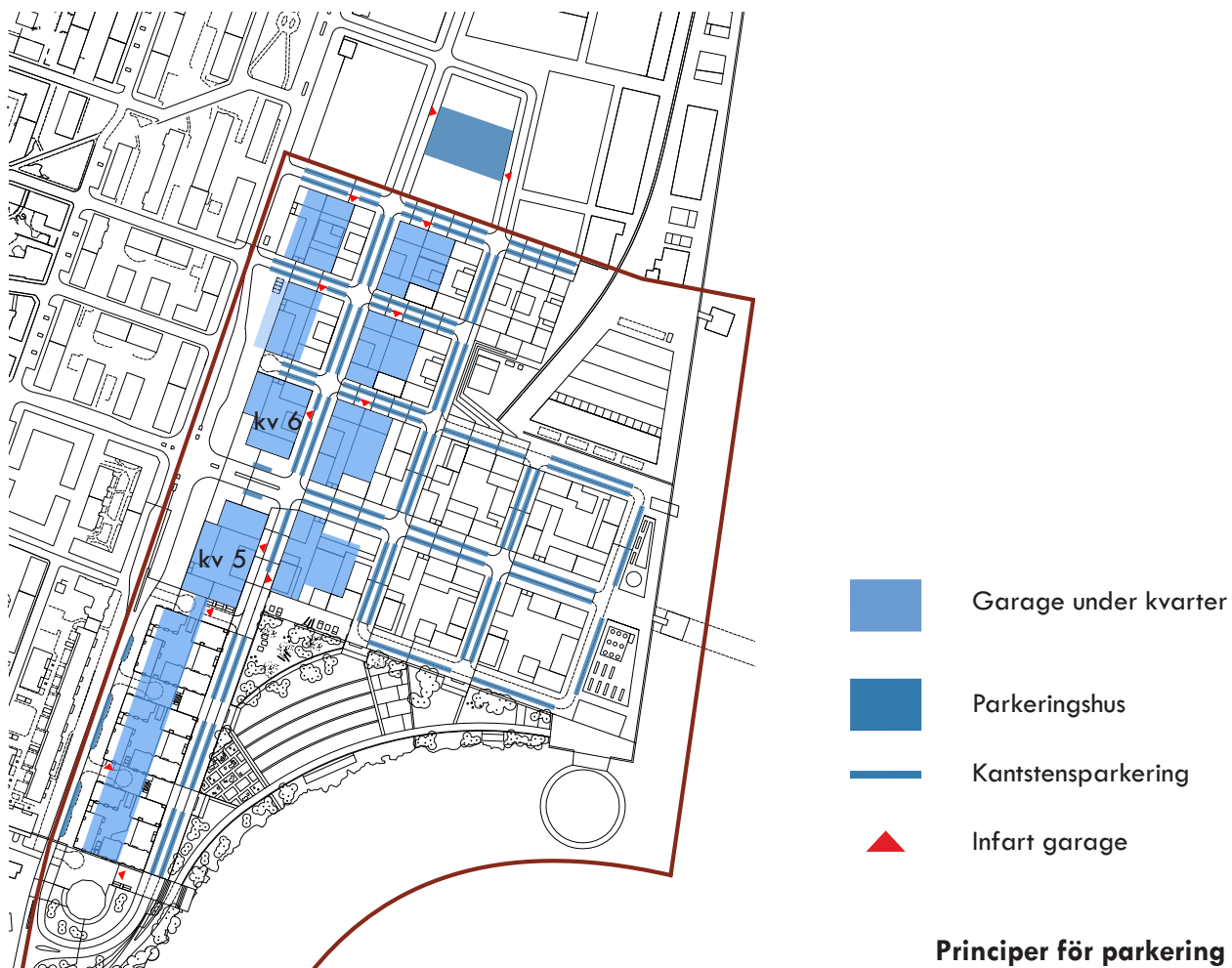
Eftersom det inte är lämpligt att utföra garage under alla kvarter måste samordning ske av platserna mellan kvarteren. För varje detaljplan ska parkeringsbehov och parkeringslösning redovisas.

Kantstensparkering

Gatornaskautföras med kantstensparkeringen enligt Blandstadsprogrammets gestaltungsprinciper. Dessa är avsedda för besökare till boende och verksamheter.

Kundparkering

I kvarter med högre koncentration av handel behövs kundparkering i garage, t ex i kvarter 5 och 6.

Dagvattenhantering

Övergripande

Dagvattenavrinning

Ett nytt system för dagvattenhantering från stadsdelen Munksjö, öster om Barnarpsgatan, kommer att ledas till Munksjön via en kombination av grunda rännor/kanaler, ledningar och en viss avledning via infiltration i växtbäddar. Dagvatten och dränvatten från de lägst belägna områdena, som är belägna med marknivåer mellan +91 och +90, kommer att behöva pumpas till Munksjön. Genom att anlägga Sedumtak kan dagvattenmängden reduceras på årsbasis och fördröjas vid mindre regn. Gatuträd planteras i skelettjord, vilket möjliggör fördröjning av dagvatten.

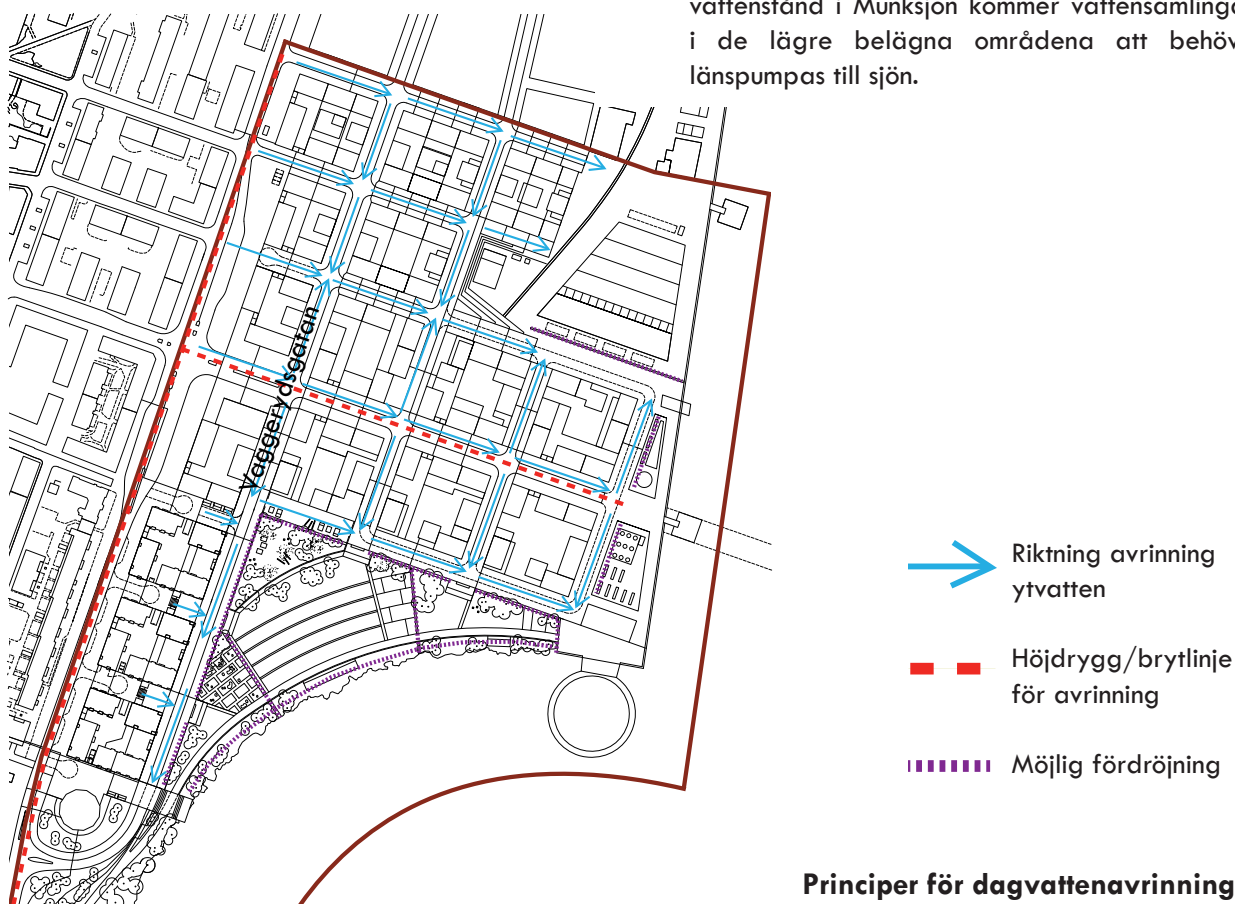
Översvämningsskydd

För att anpassa för förväntade klimatförändringar ska nya områden runt Munksjön planeras för en vattennivå i sjöarna på minst +90,3 (RH2000),

enligt Ramprogrammet. Om marknivån mot Munksjön planeras för att ligga på minst +90,3 kommer inga andra skyddsåtgärder mot översvämning på grund av sjön att behövas.

För de delar av marknivån som idag ligger på lägst ca +90 och inte höjs, behöver andra lösningar som översvämningsskydd användas.

Ett alternativ är att utmed kajkanten anlägga en lägre mur mot Munksjön för att skydda marken i de lägst belägna områdena. Muren utformas med öppningar som släpper ut dagvatten som inte ryms i ledningssystemet vid mycket kraftig nederbörd. Öppningarna stängs igen när sjöns vattenyta ligger högre än nivån ca +90 som kajkanten idag är belägen på. Vid en kombination av kraftig nederbörd och högt vattenstånd i Munksjön kommer vattensamlingar i de lägre belägna områdena att behöva läns pumpas till sjön.

Principer för dagvattenavrinning

This is a detailed street map of a city area, likely Malmö, Sweden. The map shows a dense grid of streets and building footprints. A red line outlines a specific urban area, possibly a district or a project area. Key locations labeled include Mariedalsparken, Ottensins Park, Fabriksplan, Papp-Torget, Munksjöstorget, and Munksjöparken. Streets shown include Cellulosagatan, Pappersgatan, and others. The map is oriented with North at the top.

Namnförslag

När stadsdelen Munksjö byggs ut behöver flera gator och platser namnges. Intentionerna är att namnen ska ha koppling till namn som redan finns på befintliga gator som sammankopplas med nya gator. Det förstärker strukturen att det är gatorna på Söder och Torpa som förlängs ner mot sjön. Även inom industristrukturen finns namngivna platser och gator som följer med till den nya strukturen. Industrihistorien har också fått ge namn till nya platser och gator.

De namn som finns redovisade på kartan grundar sig på förslag från möte mellan kommunen, lantmäteriet, Gudmunsgillet och läns museet. Förslaget utgör stöd för kommande namngivning.

Stadsdelen Munksjö - Södra delen

Stadsdelen Munksjö - Södra delen

Principer för gestaltning

Blandstadsprogrammets principer för gestaltning bygger på de riktlinjer för gestaltning och utveckling som anges för Munkssjö fabriksområde i Ramprogrammet. Den övergripande plan- och gestaltningsidén som presenteras i Ramprogrammets Delområden ligger fast.

Under planeringsprocessen har förslaget vidareutvecklats och studerats djupare som underlag för detaljplan. Arbetet har lett fram till fördjupade principer kring t ex byggnadsvolymer, våningsantal, sammanhållande gestaltningselement, gatusektionernas måttkedjor och antal.

Blandstadsprogrammet med redovisade principer ska ligga till grund för den fortsatta etappvisa detaljplaneläggningen, bygglovhanteringen och projekteringen.

Munksjöplan

Stadsdelen sett från sjön

Gator som stadsrum

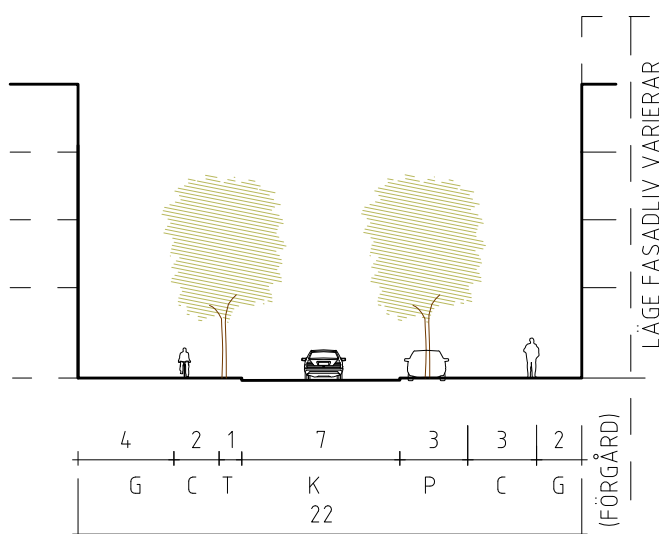
Ramprogrammet anger att gatorna ska utformas på ett sådant sätt att de möjliggör trafik för en attraktiv stad. Utformningen tar lika mycket som utgångspunkt att ge goda förutsättningar för stadslivet som att medge framkomlighet för olika trafikslag som fotgängare, cyklister och bilister. Gator är stadsrum. Gatorna har olika funktioner i staden beroende på läge och utförande.

Intentionerna för gatornas funktion och gestaltning beskrivs i Ramprogrammet. Under processens gång har de specifika situationerna gett bearbetningar som gör att gatorna delvis avviker från Ramprogrammet. Gatorna kommer att byggas ut i takt med kvarterens etapper. Den kvalitetsnivå som beskrivs här ska hålla ihop helheten under utbyggnaden.

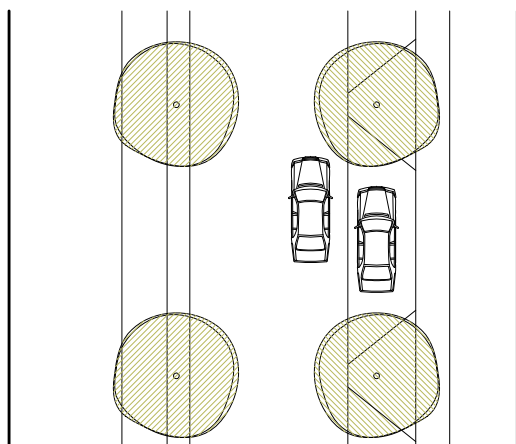

Barnarpsgatan

- urbant huvudstråk, med annan funktion

Gångbana
Cykelbana
Körbana
Parkering
Cykelbana
Gångbana

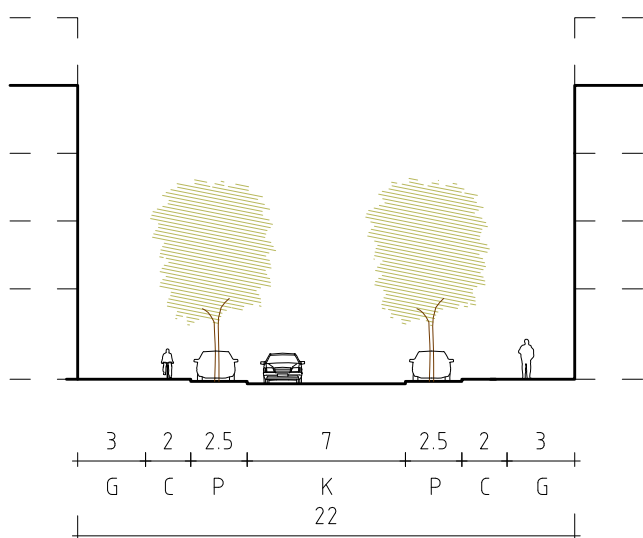
Barnarpsgatan är redan idag ett huvudstråk in mot centrala Jönköping. Den är en trädplanterad gata med stor andel biltrafik men även mycket cyklister på separerade cykelbanor. När stadsdelen Munksjö bebyggs kommer den fortsätta vara en tydlig ryggrad men bättre integrerad i stadsväven. De återvändgator från Söder som idag slutar vid Barnarpsgatan förlängs ner i Munksjös nya struktur.

Barnarpsgatan är även fortsättningsvis ett av flera cykelstråk i nord-sydlig riktning. Cykling sker på separat cykelbana på båda sidor om gatan. För att möjliggöra angöring till den nya bebyggelsens entréer ska det finnas angöringsplatser längs gatans östra sida.

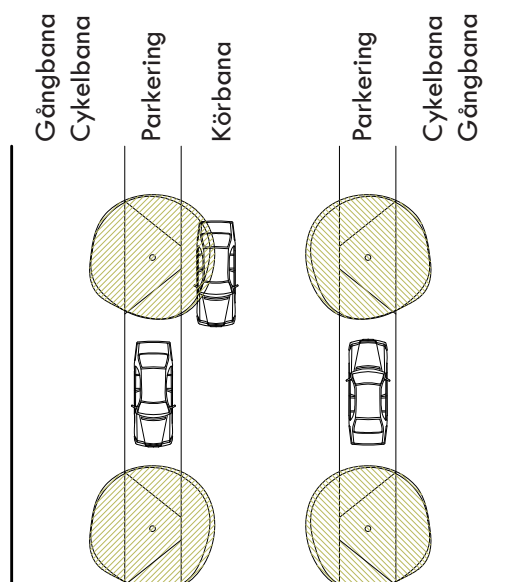
Barnarpsgatan saknar det kollektivtrafikkörfält i mitten som Urbant huvudstråk innehåller i Ramprogrammet. Barnarpsgatans bredd varierar längs sträckan förbi stadsdelen Munksjö.

Gaturummets möblering med bänkar, papperskorgar, pollare och utrustning utformas samstämmigt med övriga gaturum inom stadsdelen Munksjö.

Torpagatans förlängning - stadsstråk, med annan funktion

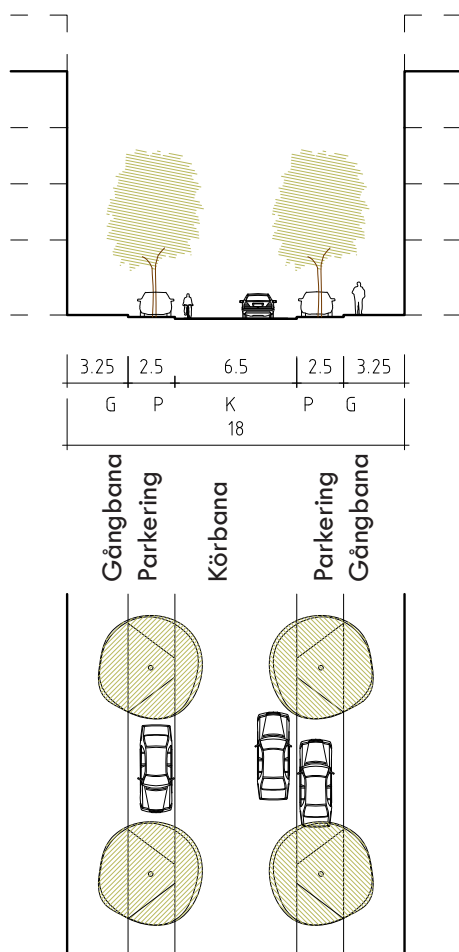
Torpagatan förlängs ner i stadsdelen Munksjö, via Munksjöplan och är förberedd för att längre fram även förlängas med bro över sjön. Torpagatan är den bredaste gatan i öst-västlig riktning och kommer att spela en central roll inom stadsdelen. Gatan ska vara attraktiv att vistas på med generösa trottoarer, trädplantering och cykelbanor på ömse sidor av gatan. Gatan skapar god tillgänglighet till entréer och butiker, genom kantstensparkering och angöringsmöjligheter på båda sidor av gatan. Sektionen är förberedd för ändrade trafikmängder vid en eventuell broförbindelse över Munksjön. Körfälten har av samma skäl utformats med utrymme för kollektivtrafik.

Torpagatan avviker från Ramprogrammets beskrivning genom att inte ha funktion som länk i grönstrukturen och därmed ingen grönbälzon. Torpagatan har separata cykelbanor vilket avviker från Ramprogrammet. Måttkedjan är justerad.

Gaturummets möblering med bänkar, papperskorgar, pollare och utrustning utformas samstämmigt med övriga gaturum inom stadsdelen Munksjö.

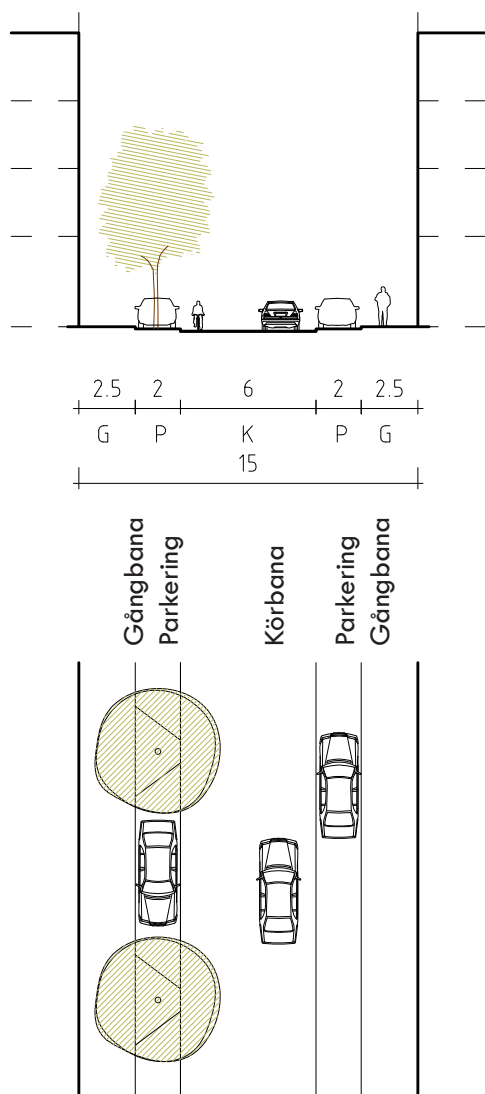
Vaggerydsgatan och Bygatan - stadsstråk

Vaggerydsgatan spelar en central roll inom stadsdelen genom att förbinda gatorna där. Gatan har även en viktig funktion att förbinda stadsdelens två stora parker med varandra, Munksjöparken och Mariedalsparken. Denna funktion tar sig uttryck i att Vaggerydsgatan har en grönare prägel än övriga gator, med dubbla trädtrader. Sektionen överensstämmer med Ramprogrammet.

Gaturummets möblering med bänkar, papperskorgar, pollare och utrustning utformas samstämmigt med övriga gaturum inom stadsdelen Munksjö.

Lokalgator

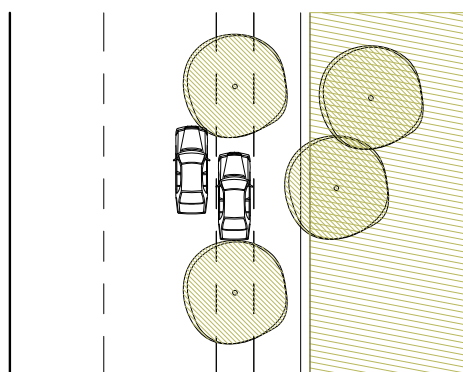
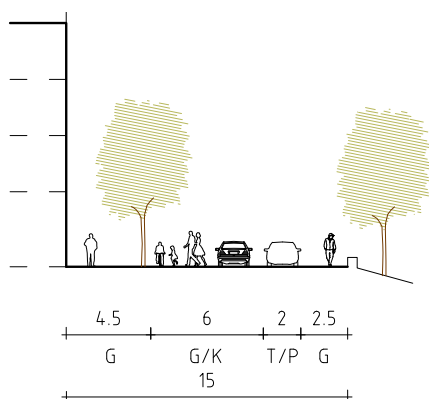
Lokalgatorna förgrenar sig genom och binder samman kvartersstrukturen. Flera lokalgator förbinder även det nya och befintliga gatunätet på båda sidor om Barnarpsgatan med varandra. De ger stadsväven en finmaskighet och god tillgänglighet till bostadsentréer och eventuella verksamheter. De har endast lokal angoringstrafik och skapar närhet till stadsliv, parker och stränder. Cykling sker i blandtrafik och kantstensparkering för besökare finns på båda sidor om gatan. Sektionen överensstämmer med Ramprogrammet.

Gaturummets möblering med bänkar, papperskorgar, pollare och utrustning utformas samstämmigt med övriga gaturum inom stadsdelen Munksjö.

Torggator

Torggatorna har en ännu lägre trafikintensitet än lokalgatorna och en utformning mer som gåfartsgator utan nivåskillnader och kantsten. Gatusektionen utformas som en sammanhållen yta i en nivå. Förtydligande anvisning för trafikerörelser och parkering görs genom markering i markbeläggningen, som hållar eller friser av smågatsten.

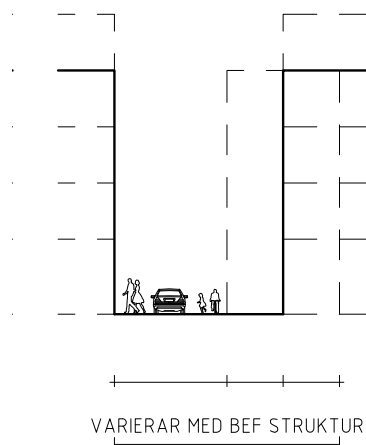
Torggatorna kan ha en funktion där de angränsar ena sidan mot torg, park eller kaj och angör dessa.

En torggata kan också vara i form av en gränd inom fabriksområdets befintliga struktur.

Torggatorna fungerar för angöring till kvartern och är öppna för alla trafikslag men hastigheten anpassas till de gåendes villkor. Streckad markering medger inte biltrafik. Även torgen är körbara för viss angöringstrafik, men på torgverksamhetens villkor. Måttkedjan har behövt anpassas till de specifika lägena, varför den avviker från Ramprogrammet.

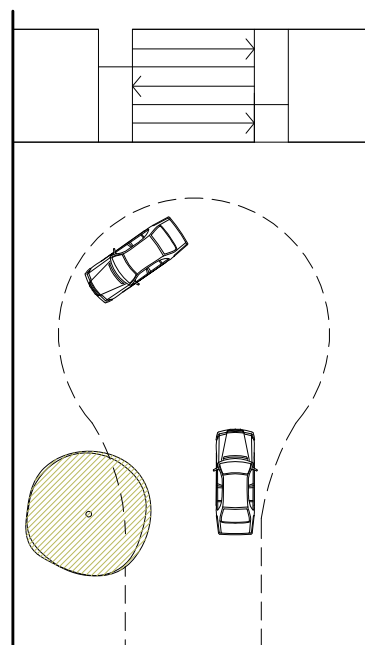
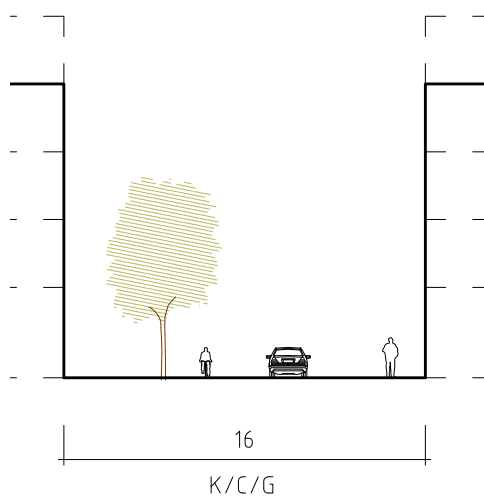
Gaturummets möblering med bänkar, papperskorgar, pollare och utrustning utformas samstämmigt med övriga gaturum inom stadsdelen Munksjö.

Trappgator

Trappgator är en kategori som inte återfinns i Ramprogrammet, men är en variant av torggator. Eftersom nivåskillnaden är stor mellan Barnarpsgatan och Vaggerydsgatan krävs gator med trappor i vissa partier. Även om gatorna inte är körbara genomgående ger de möjlighet till angöringstrafik i den övre delen och genomgående utblickar och gångförbindelser från Barnarpsgatan mot parken och vattnet.

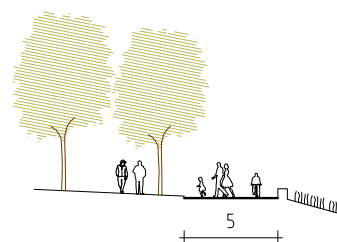
Gaturummets möblering med bänkar, papperskorgar, pollare och utrustning utformas samstämmigt med övriga gaturum inom stadsdelen Munksjö.

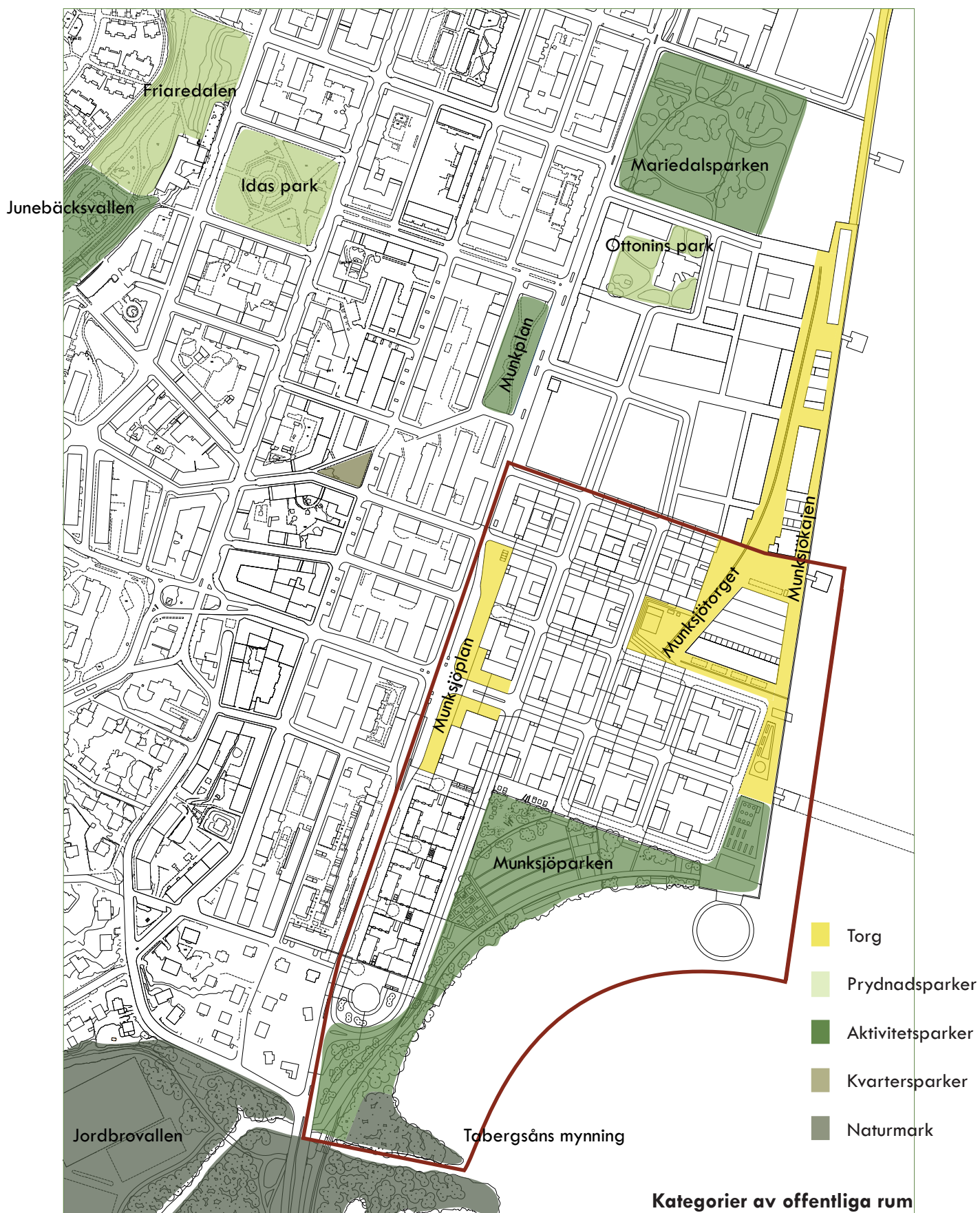

Strandpromenaden - Hälsans stig

Strandpromenaderna ger attraktivitet, god tillgänglighet till sjön och dess stränder samt knyter ihop staden runt sjön. Strandpromenaden ska locka både som gent och tryggt gång- och cykelstråk till/från arbetet, skolan och andra målpunkter samt fritidens motion i form av promenad, löpning och cykling runt sjön. Strandpromenadens sektion avser partiet genom parken. Partiet över kajen beskrivs i kapitel *Offentliga rum - torg, parker och naturmark*.

Gaturummets möblering med bänkar, papperskorgar, pollare och utrustning utformas samstämmigt med övriga gaturum inom stadsdelen Munksjö.

Offentliga rum - torg, parker och naturmark

Torg, platser och parker är viktiga mötesplatser i blandstaden. De är viktiga offentliga rum öppna för alla i staden, inte bara de som bor eller verkar i stadsdelen. Den utformning och funktion som de kommer att ha påverkar i hög grad stadens liv och vitalitet. De offentliga rummen bör därför ha olika karaktär och erbjuda olika och kompletterande innehåll inom staden.

Munksjöplan

- Kommersiell nod och stadsdelscentrum
- Vid två korsande huvudstråk - stort genomflöde
- God tillgänglighet med bil
- Angöring och förplats till butiker och verksamheter

Munksjötorget

- Kulturell nod och stadsdelens historiska och identitetsmässiga kärna
- Plats för kultur, event och möten
- God tillgänglighet till fots och med cykel
- Uteserveringar och förplats för verksamheter

Munksjöparken

- Södervänd aktivitetspark mot vattnet
- Grön nod i stadsdelen och målpunkt för hela Jönköping
- Del av strandpromenad och cykelstråk
- Koppling till Tabergsåns naturvärden

Munksjökajen

- Befintlig kaj rustas upp
- Viktig del i strandpromenaden runt Munksjön

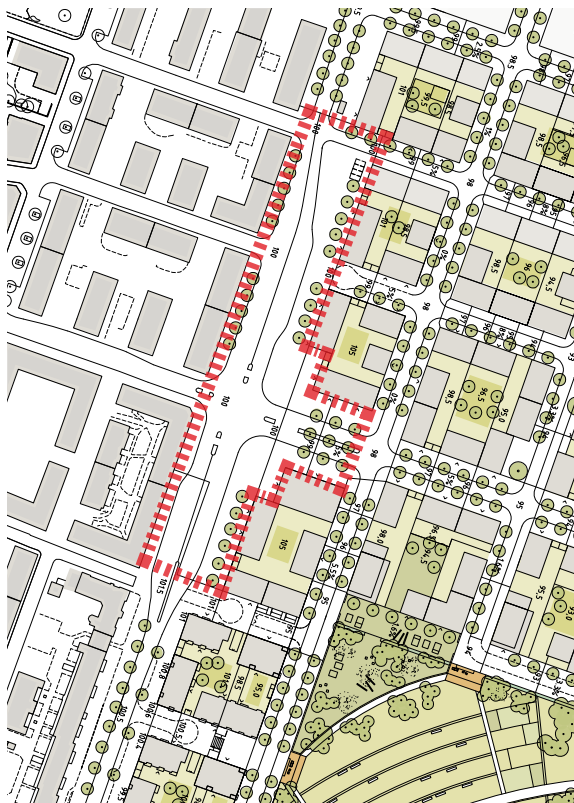
Tabergsåns mynning

- Naturmark med ekologiska kvaliteter
- Koppling till rekreatiomsområde vid Jordbrovallen
- Plats för fiske och djurliv

Ramprogrammet beskriver översiktligt parkernas utformning och deras möjliga användning i parktyper. I Blandstadsprogrammet lyfts överenskommen kvalitetsnivå för platsernas utformning fram liksom en helhetsbild av de offentliga rummens sinsemellan olika karaktär. I detta sammanhang är det viktigt att se Munksjö sammanvävt med Torpa/Söder och ett däremellan ömsesidigt kompletterande av respektive utbud.

Munksjöplan

Munksjöplan har funktion som mötesplats för två stora stråk och förplats för de verksamheter som ligger vid torget. Det är betydelsefullt för verksamheterna att torget ger plats för angöring och korttidsparkering, både för bilar och cyklar. Gångytorna närmast fasad ska vara generösa så att utåtriktade verksamheter blir lättillgängliga, synliga och kan etablera t ex uteserveringar.

Munksjöplan ska vara en stadsmässig entré till stadsdelen Munksjö. Munksjöplan ska utformas som en helhet och innehålla en samlad torgyta på östra sidan av Barnarpsgatan och utmed Torpagatans övre del. De breda ytorna för gång- och cykel ska göras till ett gemensamt golv med sammanhållen markbeläggning av hög kvalitet vad gäller utformning och material. Möblering, utrustning, armaturer och trädplanteringar ska vara av hög kvalitet och ha stadsmässig prägel.

Munksjötorget

Munksjötorget har en viktig funktion som samlande offentligt rum mitt i stadsdelens ursprungsmiljö. Torgets funktion ska avspegla byggnadernas funktion. Verksamheterna ska kunna nyttja även det yttre rummet som sin arena. Det kan t ex ta sig uttryck i utställningar, framträdanden, evenemang och aktiviteter.

Torget och anslutande gatunät är inte belastat med höga trafikmängder utan här finns goda förutsättningar för ytor att uppehålla sig på samt röra sig till fots och med cykel. Torget är också lämpligt för uteserveringar, vila, möten och lek.

Munksjötorgets utformning ska ges en sammanhållen prägel med helhetsverkan och ha hög arkitektonisk kvalitet. Torget ska medvetet utformas relation till den platsspecifika industriella miljön. Miljön ska göras öppen och tillåtande med möjlighet för flexibel användning.

Torget ska utformas som en sammanhållen yta med ett gemensamt golv, som når från fasad till fasad och ner till kajstråket. Golvets utformning ska ges en markbeläggning av hög kvalitet vad gäller utformning och material. Markmaterialerna utgörs av de som historiskt hör hemma i Munksjö fabriksområde; asfalt, granit, grus, tegel, stål, platsgjuten betong samt trä i grova dimensioner. Karaktären ska vara rustik och rejäl.

Den historiska spårdragningen ska tydliggöras i markutformningen. Nivåskillnaden i torgets sydvästra sida dramatiserar med sittbara gradängar. Möblering, armaturer och övrig utrustning specialanpassas till den industriella miljön.

Munksjöparken

Munksjöparken ska vara en målpunkt och mötesplats för hela Jönköping. En nod i stadsväven med större betydelse och räckvidd utöver det lokala. En plats där staden i ett större offentligt rum möter sjön. Parken är en aktiv park, med plats för möten, lek, samling, spel och andra aktiviteter. Öppna, plana ytor ska finnas för spontant bollspel och vistelse. Parken ansluter även till Tabergsåns naturkvaliteter.

I parken finns möjlighet att ta om hand och rena dagvatten. En mindre anläggning utformas i samklang med parken som bidrar till parkmiljön.

I en del av parken kommer utgöra gård för intilliggande förskola. Förskolan behöver ha sin egen gård för uppsikt över barnen, men denna ska utformas integrerat med parkens gestaltning.

Munksjöparken ska utformas som en tydligt kulturpräglad park. Detta i kontrast till den naturlika delen i söder vid Tabergsåns mynning. Utformningen ska ges en sammanhållen prägel med helhetsverkan och ha hög arkitektonisk kvalitet. Parken innehåller större gräsytor, planteras med träd, perennplanteringar och innehåller en vattenparterri för rening av dagvatten. Parterren utformas arkitektoniskt som upplevelserika planteringar med fuktföredragande växter. Parkens gångvägar kopplas tydligt till staddelens gatunät, och entrélägena mot detta markeras av platser formade som träbryggor.

Utmed strandlinjen löper ett gång- och cykelstråk, "Hälsans stig". Knutet till detta finns träbryggor som bildar platser nära vattnet. Ett av dessa kan utgöra en informell scen för mindre uppträdanden.

En halvmeterhög mur skiljer gångstråket från parkens 1-2 meter breda strandzon. Strandzonen ligger nedanför muren invid vattenbrynet och ges ett vegetativt innehåll för att stärka områdets biologiska liv. Arter som etablerat sig i Munksjös industriområde ges där förstärkta livsmöjligheter. Till skillnad mot parkens övriga delar utformas strandzonen friare, med vildare vegetation och rörligare strandlinje. Möblering, armaturer och övrig utrustning anpassas till Munksjös helhetsmiljö. De görs storskaliga med en robust karaktär som hör samman med vattenläget.

Naturmarken vid Tabergsåns mynning utformas lågmäلت och med största varsamhet. Den naturlika karaktären bevaras och skyddas. Enkla träspänger skapar gångvägar och platser. Detta ger allmänheten möjligheter till naturupplevelser och fiske, samtidigt som det styr rörelserna och skyddar miljön från slitage.

Munksjökajen

Munksjökajens utformning ska ges en sammanhållen prägel med helhetsverkan och ha hög arkitektonisk kvalitet. Kajen ska medvetet utformas i relation till den platsspecifika industriella miljön. Miljön ska göras öppen och tillåtande med möjlighet för flexibel användning av exempelvis tillfälliga arrangemang. Markmaterialen utgörs av de som historiskt hör hemma i Munksjö fabriksområde; asfalt, granit, grus, tegel, stål, platsgjuten betong samt trä i grova dimensioner. Karaktären ska vara rustik och rejäl.

Flytande träbryggor i strategiska lägen ger möjlighet för förbättrad vistelse nära vattnet.

Möblering, armaturer och övrig utrustning specialanpassas till kajmiljön. De görs storskaliga med en robust karaktär som hör samman med vattnet och kajens industriella miljö.

Mellan byggnaderna närmast kajen kan koncentrerade aktivitetsplatser ordnas. Där finns utrymme för lek, spel, dans och serveringar. Vattensportaktiviteter, som kanot och fiske, kan ges plats vid utformningen av kajen.

I Torpagatans förlängning, vid läget för ett möjligt brofäste finns två vattenparterrer. Parterrerna ska hantera rening av dagvatten. Parterrerna utformas arkitektoniskt som upplevelserika planteringar med fuktföredragande växter.

På kajens södra spets föreslås ett flytande bad som ger badmöjligheter även om sjöns eget vatten inte har tillräcklig kvalitet för att bada i.

Kvarter

Skala och täthet

Det område runt Munksjön som omfattas av Ramprogrammet ska rymma en stor del av Jönköpings tillväxt under de närmaste årtiondena. Fördelningen av exploatering är relativt jämn men centrala lägen och lägen längs större stadsstråk kan rymma mer. Flera av dessa kvarter finns inom Munksjös södra fabriksområde och de första detaljplanerna. Ramprogrammet beskriver fem olika bebyggelsezoner, med olika grad av täthet (e-tal). Det vill säga hur stor del den nya bebyggelsens sammanlagda area är av kvarterens markarea.

Enligt Ramprogrammets gestaltningsprinciper ska byggnaderna inom kvarteren variera i höjd inom ett givet spann. Under arbetet med detaljplanerna för Munksjö södra fabriksområde har Ramprogrammets exploateringstal och

variationsprinciper prövats och kvarterens volymer tagit form. För att balansera variationen inom helheten ska den fortsatta gestaltningen grunda sig på följande principer och motiveringar för bebyggelsens höjder och volym:

Bebyggelsefronten mot vattnet

- Inom kvarteren får bebyggelsens höjd variera mellan 1-8 våningar, enligt Ramprogrammet. För att uppnå variation behöver hela spannet utnyttjas. Därför föreslås i varje kvarter ett hus motsvara 8 våningar.
- För att öka variationen ytterligare får ett högre hus på 10 våningar med en ytterligare takvåning, placeras i varje kvarter i fronten mot parken och vattnet, som är stora öppna rum. Detta är i linje med Ramprogrammets variationsprincip men ett avsteg från exploateringsbegränsningen.
- Längst i söder får ett landmärke, en solitär byggnad med egen gestaltning och ett våningsantal på ca 16 våningar, räknat från Barnarpsgatan uppföras.

Placering högre hus

- Mot de mest trafikerade gatorna, Barnarpsgatan och Torpagatan behöver kvarteren utformas så att gårdar och lägenheter blir bullerskyddade. Kvarterens fasad ska ändå ge ett luftigt, varierat och öppet intryck, vilket kan lösas med separata huskroppar luftigt länkade genom inglasade balkonger eller andra genomsiktliga bullerskydd.
- Stadsdelen är kuperad och flera gator lutar. Kvarterens byggnader behöver trappas för att följa gatornas lutning och inte ge höga socklar.

Bebyggelse mot buller

Utblickar

- Utblickar från kvarteren mot parken, vattnet och torget prioriteras. Kvarteren har en lägre sida eller ett lägre hörn för att medge utblickar från de bakre delarna av kvarteret.

Front mot platser

- Kvarterens fronter mot viktiga torg är sammanhållna för att tydligt avgränsa torgrummet och medge lägen för lokaler i bottenvåning.

Front mot kajen

- Fronten mot kajen är sammanhållen i våningsantal för att ge ett tydligt och enhetligt intryck i samklang med fabriksfronten längre norrut.

Front mot parken

- Kvarterens front mot parken är mer öppen för att medge kontakt och utblickar mellan gård och park.

Kvarter Fasader

Stadsdelen Munksjös bebyggelse ska vara varierad, medveten och av hög arkitektonisk kvalitet. De sammanhållande principerna för utformning av kvarterens fasader mot gata grundar sig på ramprogrammets tre kategorier. Utifrån läget i staden och potentialen till stadsliv kategoriseras fasaderna som: aktiv, öppen och stilla fasad. Gemensamt för kategorierna är att kvarterens formen tydligt avgränsar ett offentligt rum mot vilken entréer, infarter och verksamheter vänder sig. Byggnaderna ska använda gatorna som entrérum. Kvartereshörn ska alltid utföras i mer än en våning för att bidra till läsbarheten av gator och viktiga stadsstråk.

MUNKSJÖ
BLANDSTADSPROGRAM

Aktiv fasad

En aktiv fasad stödjer ett stadsliv som på sikt kommer bli intensivt. Det ger förutsättningar för all typ av handel, kultur, service och näringsliv/verksamheter/kontor och arbetsplatser med ett (kund)underlag från hela Jönköping.

Nya byggnader:

- Byggnaden ska placeras i kvartersgräns mot gata men bottenvåning mot Munksjöplan kan vara indragen för att ge en väderskyddad förplats till lokal och arkitektonisk artikulering.
- Bottenvåningen ska vara väl tilltagen i höjd, minst 4 meter, för att tydliggöra byggnadens offentlighet och möjliggöra verksamheter.
- Fasadens bottenvåning ska ha en utformning som lockar till visuell kontakt och interaktion mellan stadsrum/trottoar och bottenvåning.
- Fasaden ska ha stora sammanhängande glaspartier i bottenvåningen och gärna många entréer.
- Bottenvåningen ska vara tillgänglig från trottoaren utan trappor eller trösklar.
- Alla lokaler ska ha entréer direkt mot gata eller torg, alternativt en gemensam entréhall.

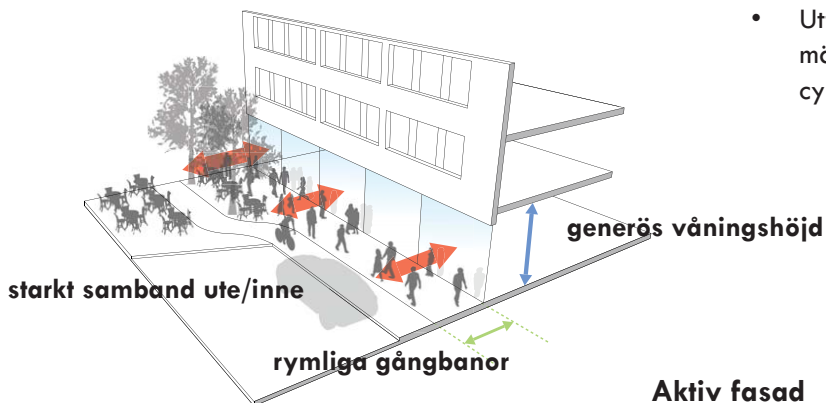
- Den aktiva fasaden har ett exponerat läge, attraktivt för skyltning. Detta, liksom belysning ska utföras medvetet och som en del av den arkitektoniska gestaltningen.
- En byggnad vid Munksjöplan med aktiv fasad är också något av en byggnad med särställning, extra karaktäristisk och identitetsskapande för platsen.
- Fasaden ska ha en mer offentlig och exponerad karaktär, med anledning av sitt läge. Balkonger ska därför vara indragna innanför fasad liv.
- Bostäder eller parkeringsinfarter får inte förekomma i bottenvåningen, undantaget noggrant utformade kundgarage.

Befintliga byggnader:

- Befintliga byggnader vid Munksjötorget ska ha aktiva fasader men dess utformning påverkas även av kulturmiljöhänsyn och byggnadstekniska möjligheter, behandlas under kapitel *befintliga byggnader*.

Utemiljön vid en aktiv fasad ska ha:

- Generösa gångbanor.
- Plats för etableringar av större uteservering mm.
- Utformat för ett naturligt stråk med flöde av människor. Platser att stanna till med bil och cykel.

Öppen fasad

En öppen fasad stödjer gatans övervägande lokala stadsliv. Bottenvåningen ska utformas för en lokal. Eftersom stadsdelen byggs ut successivt kommer inte det kommersiella underlaget finnas att fylla alla markerade lägen från början. Hörnlägena ska prioriteras.

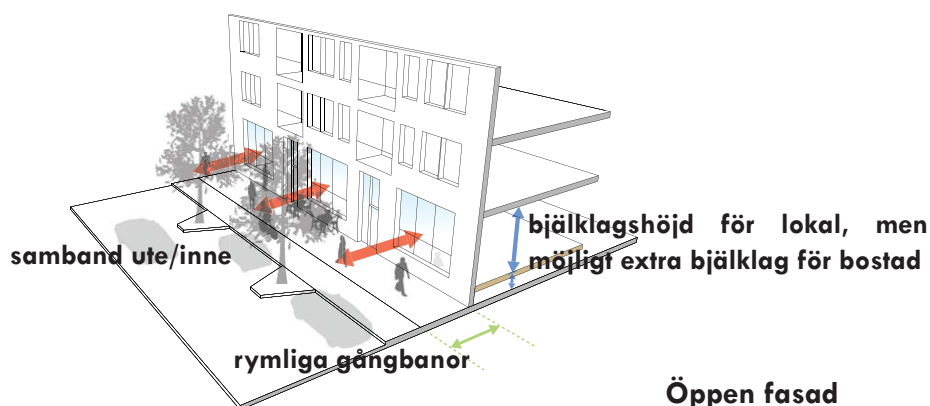
Nya byggnader:

- Byggnaden ska placeras i kvartersgräns mot gata.
- För att behålla en flexibilitet ska bjälklagshöjden göras så att det från början eller på sikt är möjligt att använda bottenvåningar för verksamhet. Eventuella bostäder kan tex byggas med ett lätt extra bjälklag eller som så kallade bokaler.
- Bottenvåningens fasad ska ha en utformning som ger ett visuellt samspel med gatan. Bottenvåningen ska ha ett lätt och uppglasat uttryck. Fönsteröppningar görs med en bröstningshöjd lämplig för lokaler. De lokaler som intialt används för bostäder får stora fönster som eventuellt kan fyllas i det nedre partiet. Hörnlägena ska ha större sammanhängande glaspartier.

- Bottenvåningens fasadliv ska vara slätt utan utskjutande delar till en fri höjd av lägst 3,5 meter. Högre upp längs fasaden kan burspråk, holkar och balkonger skjuta ut.
- Garageparkering mot gatan får inte förekomma i den öppna fasaden. Parkeringsinfarter kan göras i den öppna fasaden.

Utemiljön vid en öppen fasad ska ha:

- Generösa gångbanor med möjlighet till mindre etableringar, t ex uteservering.
- Utformat för ett naturligt stråk med flöde av människor. Platser att stanna till med bil och cykel.
- Uteplatser får ej förkomma mot gatan i bottenvåning.

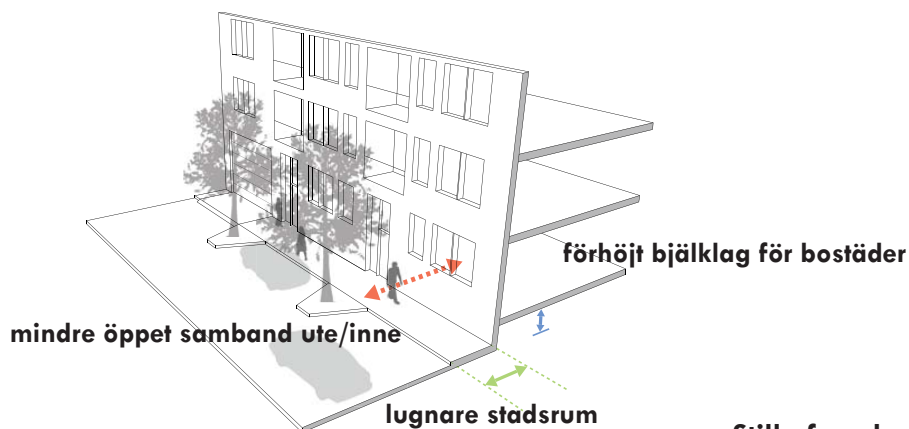
Stilla fasad

En stilla fasad i bottenvåningen stödjer det mer stillsamma stadsliv som kan förväntas här. Normalt finns ingen kommersiell potential för handel.

- Bjälklag ska placeras något förhöjt i förhållande till trottoarens nivå för att höja lägsta bostadsvåning något från gatans nivå.
- Bottenvåningens fasad utformas med mindre krav på visuell kontakt och samspel med gatan.
- Fasaden har entréer till bostäder och eventuellt kontor.
- Balkonger kan vara indragna eller utanpåliggande.
- Parkeringshus och parkeringsinfarter kan finnas i den stilla fasaden.

Utemiljön vid en öppen fasad ska ha:

- Gångbanor längs gatans båda sidor.
- Platser att stanna till med bil och cykel.
- Uteplatser får ej förekomma mot gatan i bottenvåning.

Kvarter

Färgskala och materialval

Ramprogrammet uttrycker att den blandade staden ska ha en mångfald och variation i uttryck. Med Ramprogrammets gestaltningsprinciper som grund beskriver Blandstadsprogrammet principer för specifikt stadsdelen Munksjös varierade gestaltning. Stadsdelen kommer förmodligen byggas ut i flera etapper. En längre och successiv utbyggnad ger oftast en naturlig variation men även en snabbare takt kan vara varierad om bebyggelsen får avspejla flera aktörer, utformare och verksamheter. Den variation pappersbruksbebyggelsen erbjuder idag är resultatet av produktionens ändrade

förutsättningar, teknikskiften och variationer i konjunktur.

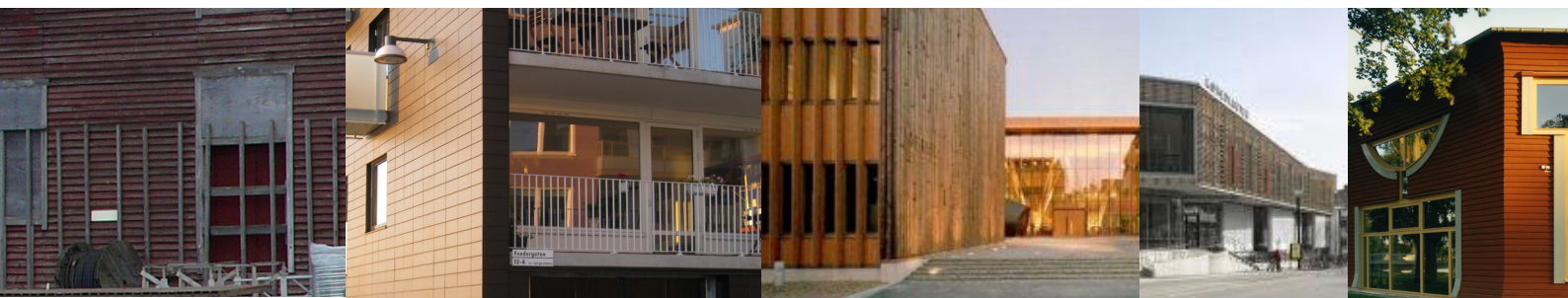
För att hålla ihop individer till en över tid varierad men balanserad helhet anger Blandstadsprogrammet några vidareutvecklade principer för den fortsatta gestaltningsprocessen. Den stora stadsdelen kan indelas i delar som har en sammanhållen gestaltungsbas inom vilken uttrycket varierar. Till gruppens sammanhållande basmaterial och färgskala får gärna accenter och tillägg göras av skiftande material och färg.

Enheter med sammanhängande färgskala och material

Inspiration 1: befintlig tegel- och industriarkitektur - tegel, mörk plåt, mustig röd

Inspiration 2: hållbart, ekologisk träarkitektur - synlig träkaraktär

Inspiration 3: bebyggelse med färginslag - förmedla framtid, hållbarhet

Inspiration 4: ljust och lätt - grå betong, galvad plåt, ljus puts

Kvarter

Gårdar och terrasser

Gårdar

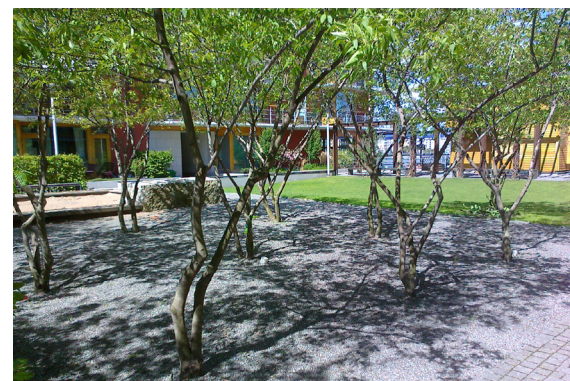
Alla bostäder ska ha tillgång till en användbar gård med träd och grönska. Gårdarna ska vara för de boende i kvarterets bruk och ha en tydlig gräns mellan det privata rummet och den offentliga gatan. Flera fastigheter inom ett kvarter kan samordna gårdsmiljöerna så att de blir mer användbara. Genom att gårdarna i kvarteren är gröna blir de mångfunktionella ytor som bidrar till att klimatanpassa staden. Grönskan ska vara för vistelse och lek, prydnad eller stadsodling.

- Så långt som möjligt skapas anläggningar för uppsamling av dagvatten från tak och gårdar till markinfiltration via rekreativa vattenelement.
- Om gårdarna är underbyggda med till exempel garage ska gårdsbjälklaget vara planterbart med tillräckligt jorddjup för träd, buskar och perenner. (0,8 – 1,0 m) Eftersom stadsdelen är kuperad kan vissa gårdar komma att göras i flera nivåer.
- Eftersom marken lutar kan gården liksom byggnaderna behöva trappas. Gården kan därför ha flera nivåer. Nivåskillnaden ska hanteras medvetet i gestaltningen genom slänter, murar, trappor eller ramper.
- Samtliga bostadstrapphus ska ha utgång även mot gård. Undantaget kan vara i byggnad med förskola i bottenvåning, där tillgängligheten till gården kan behöva lösas på annat sätt.
- Bostäder i markplan kan ha avgränsad uteplats mot gård.

Gröna tak och terrasser

Som ett komplement till den gröna gården kan även taken utföras gröna med sedum, ängsgräs eller motsvarande. Detta minskar andelen hårdgjorda ytor och därmed mängden dagvatten att ta om hand. Gröna tak minskar även energianvändningen i byggnaden, bidrar till den biologiska mångfalden och ger staden jämnare temperatursvängningar. Gröna tak kan antingen vara enbart som takbegräddnad, typ sedum, eller som terrasser med grönska för rekreation eller odling.

MUNKSJÖ
BLANDSTADSPROGRAM

Gårdar, Munksjö - Södra delen

Kvarter

Hållbarhet

Genom miljöanpassade byggnader och utemiljöer ska lösningar väljas som minskar den totala miljöbelastningen och utvecklar den socioekonomiskt hållbara stadsdelen.

Byggnadsmaterial

Fasad- och byggmaterial väljs så att de utvinns och transporteras med litet CO₂-avtryck och god hushållning med jordens resurser. Byggnadsmaterialen ska väljas i förhållande till den förväntade livslängden med avseende på att de ska hålla respektive vara återbrukbara. Produkter med negativ miljö- och hälsopåverkan ska inte användas.

Låg energianvändning

Byggnader ska vara lågenergibygnader i enlighet med Jönköpings kommuns gällande krav, se Ramprogrammet. Dessa krav kommer kontinuerligt förändras.

Cyklar

Stadsdelens centrala läge och välutvecklade infrastruktur för cykel uppmuntrar till att använda cykeln för vardagens resor. Cykelparkering ska planeras både i gatumiljön för besökare och i kvarteren för boende. Cykelrum ska vara attraktiva, trygga och lättillgängliga. Det kan gärna kombineras med verksamhetslokal för cykelservice.

Bullerskydd

Trafiken på Barnarpsgatan och Torpagatans förlängning kommer att alsta bullernivåer som bebyggelsen behöver skydda sig mot. Kvarteren behöver slutas mot den bullriga sidan, antingen genom byggnaderna i sig eller genom andra avskärmningar. Fasaden mot bullersida kan utformas med inglasade balkonger eller burspråk som avskärmar buller och ger hörn och partier längs fasaden med lägre bullernivåer. Bostädernas planlösningar behöver vända minst hälften av boningsrummen mot tyst eller ljuddämpad sida, vilket även inkluderar lösningar där balkonger eller burspråk avskärmar bullret.

Avfallshantering

Jönköpings kommuns bärande princip är att sortering av avfallet i fraktioner skall ske nära källan för att på bästa sätt kunna ta vara på de resurser avfall är, och för att inte sprida föroreningar i miljön.

Biologiskt avfall samlas in för rötning som ger energi som biogas samt biogödsel, brännbart avfall ger energi vid förbränning, och övrigt avfall sorteras så det kan återanvändas eller återvinnas.

Inom kvarteren ska plats finnas för att sortera och bli av med avfall bekvämt och hållbart.

Gröna gårdar och tak, liksom dagvatten beskrivs under egna kapitel.

Befintliga byggnader

Byggnad 33b - Skärbana och magasin

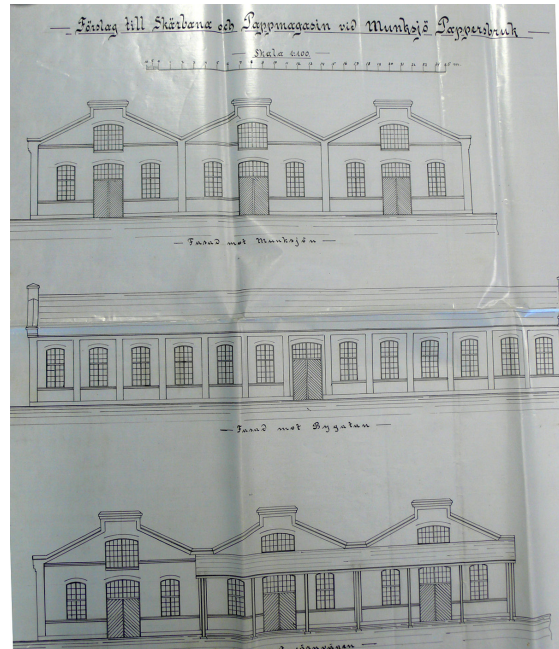
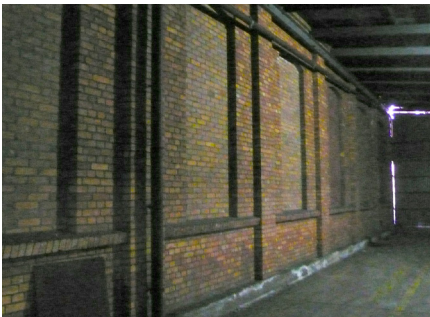
Byggnaden för skärbana och magasin - 33b - har från 1918 uppförts i flera etapper. Byggnaden vidgar sig söderut på en yta inskriven mellan Munksjökajens raka linje och där järnvägsspåret viker av åt sydväst.

Exteriöra ändringar som minskat värdet på 33b har genomförts. Dessa "fel" kan rättas till och resultatet blir en byggnad som ligger mycket nära dess ursprungliga utformning.

Byggnaden består av fem parallellställda huskroppar varav fyra är enkla, vackra hallar med stor generalitet. Hallarna ska inte underindelas mer än nödvändigt. Ett antal dolda eller förlorade värden ter sig självklara att återta – att ta upp igenmurade murhåll och återskapa fönster med ursprunglig utformning där dessa ändrats. Den femte och sista huskroppen var ursprungligen fristående med en gränd till intilliggande hus: en gränd som kan återskapas och klimatiseras med hjälp av en glasning, formgiven och utförd med hög kvalitet.

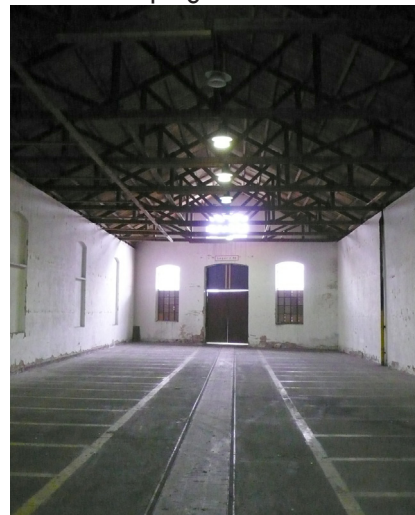
Byggnadens läge är gynnsamt vid kajen i den nya stadsdelen. Den ger genom sin storslagna enkelhet området en stark karaktär och bör användas för utåtriktad verksamhet som bidrar till Munksjötorgets stadsliv.

Fasad hus åt norr. Fönsteröppningar igenmurade i samband med tillbyggnad av plåtskjul.

Fasadrättning första utbyggnadsetappen 1918.

Källa: Jönköpings stadsarkiv

Interiör från en av de parallella hallarna.

Gavlar längs kaj - hus 33b

Befintliga byggnader

Byggnad 37 - Sopförbränning

Byggnaden för Söpförbränning och energiproduktion - 37 - byggdes 1948.

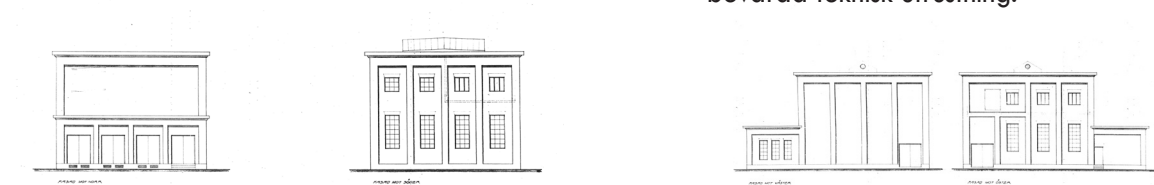
Rummet är högt med höga fönster och dagsljus från taklanternin. Det enkla ljusa rummet bör nyttjas i sin fulla utsträckning. Välavvägda tillägg i form av t ex entresoler kan övervägas.

Denna byggnad är i sin enkelhet vacker och bör användas för utåtriktad verksamhet som bidrar till stadslivet på Munksjötorget.

Då byggnaderna ändras för att rymma nya funktioner skall de tillgänglighets- och klimatanpassas på ett sådant sätt att det sker med hänsyn tagen till deras kulturvärden.

Interiör från hus 37 med lanternin och bevarad teknisk utrustning.

Fasadritningar, källa: Munksjö pappersbruks ritningsarkiv

Hus 37 till vänster i bild.